

**POLSKO-UKRAIŃSKI
ROCZNIK
UKRAIŃSKO-POLSKI**

OŚWIATOLOGIA

**Redakcją
Wiktor Ogniewjuk
Tadeusz Lewowicki
Swietłana Sysojewa**

IV

**ПОЛЬСЬКО -УКРАЇНСЬКИЙ
ЩОРІЧНИК
УКРАЇНСЬКО- ПОЛЬСЬКИЙ**

ОСВІТОЛОГІЯ

**За редакцією:
Віктора Огнев'юка
Тадеуша Левовицького
Світлани Сисоєвої**

**Warszawa-Kijów
2015
Варшава-Київ**

**ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ
ЩОРІЧНИК
УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИЙ**

ОСВІТОЛОГІЯ

**За редакцією:
Віктора Огнев'юка
Тадеуша Левовицького
Світлани Сисоєвої**

IV

**Варшава-Київ
2015**

Засновники:

Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна
Вища педагогічна школа Спілки польських вчителів, м. Варшава, Республіка Польща

Реєстраційне свідоцтво:

КВ № 20387-10187 Р
від 28.11.2013 р.

ISSN 2226-3012

Офіційний сайт:

<http://osvitologia.kubg.edu.ua>

Видання входить
до наукометричних бах
даних **Index Copernicus**,
РИНЦ, **Google Scholar**,
InfoBase Index.

Видання включено до
переліку наукових
**фахових видань з
філософії та педагогіки**
(наказ № 793 від 04.07.2014)

Рецензенти:

д. хабіліт., проф. Андерзей Радзієвич-Віннікі
д. хабіліт., проф. Мирослав Я. Шиманський
д. пед. наук, проф., акад. НАПН України Віктор В. Олійник
д. іст. наук, проф., чл.-кор. НАПН України Василь М. Ткаченко

Наукова рада:

Василь Кремень, Тадеуш Левовицький, Віктор Огнев'юк,
Стефан Мешальський, Ольга Сухомлинська,
Світлана Сисоєва, Єжі Нікіторович

Редакційна колегія:

Олена Александрова, Ольга Безпалько, Януш Гайда, Станіслав Караман,
Наталія Ковальчук, Кшиштоф Крушевський, Тадеуш Левовицький,
Барбара Мазур, Світлана Мартиненко, Стефан Мешальський,
Віктор Огнев'юк, Петро Саух, Світлана Сисоєва, Микола Стадник,
Микола Тур, Людмила Хоружа, Аліна Шчурек-Борута, Зенон Ясінський.

*Рекомендовано до друку Вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка
(протокол №12 від 26 листопада 2015 року)*

Науково-методичний щорічник «Освітологія» є українсько-польським / польсько-українським виданням, заснованим з метою розвитку нового наукового напрямку інтегрованого дослідження освіти – освітології. Дослідження, висвітлені у даному виданні, розкривають методологічні засади освітології, а також ті галузі наукового знання, що складають зміст освітологічної підготовки, а саме: філософію освіти, історію освіти, соціологію освіти, культурологію освіти, освітнє право, освітню політику, управління освітою, економіку освіти.

Адресовано керівникам освітніх закладів всіх рівнів, науковцям, науково-педагогічним працівникам, аспірантам, магістрантам, слухачам закладів післядипломної освіти, вчителям, студентам, усім, хто цікавиться проблемами розвитку сучасної освіти та її впливом на соціально-економічний, духовний та культурний розвиток суспільства.

Випускаючий редактор:

Юлія Гришук

Переклад:

Світлана Сисоєва, Ельжбета Хоффман

ISSN 2226-3012

Адреса редакції: 04212, м. Київ, вул. Тимошенка, 13-б, e-mail: ndl.osv@kubg.edu.ua

Видавництво ВП «Едельвейс»

© Copyright by Віктор Огнев'юк & Тадеуш Левовицький & Світлана Сисоєва, 2015

Зміст

Методологічні засади освітології

Тадеуш Левовицький

Quo vadis universitas? Зауваження, коментарі та питання: (не?) з позиції педагогіки.....6

Світлана Мартиненко

Методологічний аспект педагогічної діагностики у вимірі особистісно-розвивальної освіти.....15

Тетяна Поспєлова

Методологічні основи державного регулювання у сфері людського розвитку в умовах трансформації українського суспільства.....21

Надія Чернуха

Від цілісності освіти до її якості.....26

Тетяна Диба

Феномен неперервної професійної освіти у досягненні професійного «акме».....30

Педагогічні витоки освітології

Стефан Мешальський

Про вплив вчителя та його нестійкість.....36

Вікторія Желанова

Контекстуалізація професійної підготовки майбутнього педагога: рефлексивний вимір.....44

Олександра Лисенко

Роль і місце післядипломної освіти в національній системі підготовки лікарів.....50

Експертна діяльність в галузі освіти

Віктор Огнев'юк, Світлана Сисоєва

Підготовка експертів у галузі освіти в Україні.....56

Наталія Пономаренко

Експертиза в освіті: особливості, функції, типи.....64

Ольга Іваницька, Алла Панченко

Експертне оцінювання як інструмент управління загальноосвітнім навчальним закладом.....68

Компаративістика освітніх систем

Марія Братко

Становлення теорії управління освітою в США: сутнісні риси, персоналії, ідеї.....74

Михал Квятковський

Освітні прагнення польської та української молоді: порівняльний аналіз....80

Алла Загородня

Професійна підготовка фахівців економічної галузі у Республіці Польща та Україні: критерії порівняння.....86

Освітня політика, економіка освіти та управління освітою

Наталія Мосьпан

Розвиток вищої освіти в Європейському Союзі та Україні: тенденції освітньої політики.....90

Катерина Біницька, Олена Біницька

Організація позабюджетного фінансування шкіл на основі фандрайзингової діяльності.....95

Тетяна Атрощенко

Формування комунікативної культури керівників дошкільних навчальних закладів.....101

Філософія та історія освіти

Валерій Рябенко

Суспільно-історичні та гносеологічні передумови трактування освітології.106

Маргарита Ткаченко Болонський університет: історія, традиції, сьогодення.....	112
---	-----

Соціологія та культурологія освіти

Габріела Пєхачек-Огерман Школа у полікультурному середовищі та її роль у формуванні ідентичності учнів.....	119
Леандра Корчак Сім'я як середовище виховання.....	125
Наталя Беднарська Вікіпедія в школі та університеті – майбутні вчителі про Вікіпедію.....	128
Андрій Плаксін Дидактична культура як науковий феномен, його структура та сутнісні характеристики.....	138
Наші автори	143

КОМПАРАТИВІСТИКА ОСВІТНІХ СИСТЕМ

УДК 37.014.6:005.6(73)

Марія Братко
ORCID ID 0000-0001-7162-2841

СТАНОВЛЕННЯ ТЕОРІЇ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ В США: СУТНІСНІ РИСИ, ПЕРСОНАЛІЇ, ІДЕЇ

У статті на основі контент-аналізу автентичних наукових та науково-методичних текстів Томаса Глазза (Thomas E. Glass), Раймонда Каллахана (Raymond E. Callahan), Річарда Саксена (Richard W. Saxe), Фреда С. Луненбурга (Fred C. Lunenburg), Аллана С. Орнштейна (Allan C. Ornstein) виявлено особливості становлення і розвитку теорії управління освітою в США.

Ключові слова: освіта; теорія управління освітою; теорія і практика управління освітою США; управління.

© Братко М., 2015

Вступ. Успішність суспільства у значній мірі визначається якістю освітньої системи, на яку покладена особлива місія – «продукування» особистостей з фізичними, інтелектуальними та моральними якостями, яких потребує середовище, суспільство, держава, при цьому задовольняючи потреби особистості в освіті, максимально сприяючи розкриттю і розвитку її здібностей та нахилів. Відтак, у контексті соціально-економічного та політичного поступу, вітчизняна освітня сфера зазнає ґрунтовних модернізаційних змін і потребує сучасних, адекватних ситуації управлінських впливів. Активно змінюється законодавче поле її функціонування: з осені 2014 року імплементується Закон України «Про вищу освіту»; з початку літа 2015 року громадськістю обговорюються оприлюднені проекти законів України «Про освіту» та «Про професійну освіту».

Усвідомлення першочергової важливості проблем управління у різних сферах людської діяльності базується на емпіричному досвіді, який засвідчує, що неконтрольовані та стихійні соціальні процеси можуть нести у собі значну загрозу

стабільності суспільства. В Україні нині тривають жваві наукові дискусії щодо подальших шляхів розвитку системи освіти. На розвиток теорії управління освітою в Україні впливають ідеї, презентовані у науковому доробку В. Беґея, В. Бондаря, Л. Ващенко, Л. Даниленко, М. Дарманського, Г. Дмитренка, Г. Єльнікової, І. Жерносека, О. Зайченко, В. Лугового, Т. Лукіної, О. Мармази, В. Маслова, В. Олійник, В. Семиченко, Т. Сорочан, В. Пікельної, Є. Хрикова. За останнє десятиріччя захищено низку докторських дисертаційних досліджень зі спеціальності 13.00.06 – теорія і методика управління освітою. Названі дисертації охоплюють коло актуальних проблем управління освітою, а саме: управління вищою освітою (О. Галус, 2009; С. Калашнікова, 2011; А. Харківська, 2012; А. Прокопенко, 2012; І. Драч, 2013; Л. Петриченко, 2014; В. Гладкова, 2014); управління післядипломною освітою (Н. Клокар, 2011; З. Рябова, 2013); управління професійно-технічним закладом (Л. Сергеева, 2013); управління загальноосвітнім навчальним закладом (Л. Калініна, 2008; В. Приходько, 2014); управління освітою на рівні регіону та системи освіти України в цілому (С. Ніколаєнко, 2009; О. Касьянова, 2012; О. Пастовенський, 2015).

Враховуючи необхідність проведення реформ в освіті, беручи до уваги особливу роль освіти у процесі соціалізації, інкультурації, розвитку особистості та загальному поступі суспільства, можна вести мову про актуалізацію проблем ефективного управління освітніми системами не лише з позицій педагогіки, але й на засадах наукового управління. Побудова системи ефективного управління процесами змін і розвитку української освіти неможлива без врахування цінного світового досвіду наукового управління в галузі освіти. Теорія управління освітою за кордоном – це область наукового знання, що інтенсивно розвивається, є практико-орієнтованою. Вона активно асимілює загальноуправлінські підходи, розробляючи на їхній основі спеціальні методи і моделі підвищення ефективності управлінської діяльності в сфері освіти. Ретроспективний аналіз зарубіжного досвіду становлення і розвитку теорії управління в освіті може стати доцільним підґрунтям для розробки ефективних шляхів розвитку вітчизняної освіти.

Метою статті є з'ясування особливостей становлення і розвитку теорії управління освітою в США на основі контент-аналізу автентичних наукових та

науково-методичних текстів, які презентують визначену наукову проблему та надруковані у США.

Становлення і розвиток теорії управління освітою в США. Індустріальна революція кінця XIX – початку XX століття не могла не вплинути на розвиток загальної теорії управління та теорії управління освітою. У Північній Америці, Західній Європі становлення наукового управління в освіті нерозривно пов'язане з школами загального управління. Системи освіти, що історично склались у країнах названих регіонів, не зважаючи на окремі відмінності, у цілому можна розділити на дві групи: централізовані та децентралізовані. Серед розвинених країн Європи найбільш централізована система управління освітою у Франції, прикладом децентралізованого управління освітою можуть слугувати Великобританія, Іспанія, ФРН, Швейцарія, Канада, США.

За останній час в Україні з'явилося чимало наукових публікацій, присвячених різним аспектам управління освітою у США (М. Бойченко, С.Бурдіна, Д. Дзвінчук, Н. Голубкова, В. Лунячек, І. Соколова та ін.), що засвідчує певний науковий інтерес до системи освіти, яка є успішною та ефективною. Вивчення теорії та практики управління освітою у США є цінним у контексті вітчизняних освітніх реформ, спрямованих на отримання навчальними закладами різних типів суттєвої автономії, підвищення ролі місцевих громад у нагляді та управлінні діяльністю освітніх закладів, залучення до формування змісту навчання усіх зацікавлених сторін – стейкхолдерів (stakeholders) – держави, громади, роботодавців, батьків, учнів і студентів.

Освіта США є класичним прикладом децентралізованої освітньої системи та адекватного їй управління. Кожен із 50 штатів цієї країни має свої нормативно-правові акти, які регулюють діяльність освітньої сфери. На рівні штату визначають термін і зміст навчання, умови зарахування на навчання, джерела та об'єми фінансування, вимоги до кваліфікації педагогічних працівників, оплати їхньої праці. Освітню політику на рівні штату визначає Рада з освіти (State Board of Education) до якої входять 7-11 осіб, що призначаються губернатором із числа представників ділових кіл, професійних асоціацій, різних релігійних конфесій. Рада з освіти визначає освітню політику у сфері освітніх стандартів, навчальних матеріалів, оцінювання, звітності, затверджує підручники, нормативні акти, механізми впровадження законодавства,

наймає і звільняє працівників відповідно до Освітнього кодексу. Вона також визначає діяльність виконавчого органу з освіти у штаті – Департаменту з освіти (Department of Education) та виборного службовця – Інспектора державних шкіл (Superintendent of Public Instruction), які відповідають за виконання законів і нормативних актів, що стосуються освіти, постійну модернізацію і поліпшення освітніх програм початкової, середньої освіти, освіти дорослих та дошкільної підготовки. Основна адміністративна одиниця в освіті США – Місцевий шкільний округ (Local Education Agency). Тривалий час в країні навіть не було окремого департаменту з питань освіти. На сьогодні, Міністерство освіти США (United States Department of Education) – один з найменших за чисельністю виконавчих департаментів США, який був створений у 1979 році 39 президентом Д. Картером (J. Carter) шляхом виокремлення зі структури міністерства охорони здоров'я, освіти і соціального забезпечення. Основними завданням міністерства є розподіл федеральних фінансових ресурсів, збирання інформації про американські школи, забезпечення рівного доступу до освіти. Задекларована місія Департаменту – сприяння успішності тих, хто навчається, підготовці їх до світової конкурентоспроможності через сприяння досконалості освіти та забезпечення рівного доступ кожному до неї. На сьогодні його очолює Арне Дункан (Arne Duncan), він є 9 секретар Департаменту. Під керівництвом А. Дункана Департамент досяг значних успіхів у збільшенні інвестування у сферу освіти, запровадженні гнучких управлінських стимулів, підтримці професії вчителя, змін у діяльності неефективних шкіл, застосуванні нових методів навчання (За матеріалами офіційного сайту United States Department of Education - <http://www.ed.gov/>).

Управління освітою в США базується на принципах демократії, соціальної детермінації, гуманізації, правової пріоритетності, науковості, компетентності, інформаційної достатності та зворотного зв'язку. Реалізація саме цих принципів є актуальними для вітчизняної системи освіти.

Нині команда 44 президента США – Барака Хусейна Обами (Barack Hussein Obama) реалізує амбітну програму підвищення якості освіти під девізом «Освіта: знання та навички для роботи в майбутньому» (Education: knowledge and skills for the jobs of the future). Зокрема, заплановано до 2020 року зробити більш доступною вищу освіту для представників середнього класу, збільшити федеральну підтримку

коледжів, сприяти отриманню кредитів під низькі проценти тими, хто немає коштів на освіту. Президент Б. Обама переконаний, що коледжі є шлюзами для економічного процвітання і освітніх можливостей для мільйонів американців щороку. Майже сто років тому в США відбулись реформи, які дозволили зробити доступною загальноосвітню підготовку кожному громадянину, що призвело до економічного росту та покращанню добробуту. Тепер президент Б. Обама робить кроки, щоб забезпечити отримання безкоштовної вищої освіти для успішних студентів упродовж двох курсів коледжу, що дозволить їм виконати програму першої половини ступеня бакалавра та отримати навички для кваліфікованої праці. На його думку, освіта не розкіш: це економічний імператив, який кожен працюючий і відповідальний студент повинен бути в змозі дозволити собі (because education is not a luxury: it is an economic imperative that every hard working and responsible student should be able to afford) (За матеріалами офіційного сайту Whitehouse – <https://www.whitehouse.gov/issues/education>).

Для ретроспективного аналізу процесу формування теорії управління освітою в США представляють теоретичний і практичний інтерес ідеї американських учених Томаса Глазза (Thomas E. Glass), Раймонда Каллахана (Raymond E. Callahan), Річарда Саксена (Richard W. Saxe), Фреда С. Луненбурга (Fred C. Lunenburg), Аллана С. Орнштейна (Allan C. Ornstein), науковий доробок яких присвячений цій проблемі.

Професор з управління освітою Університету Мемфіса (University of Memphis) Томас Глазз у співавторстві з Робертом Мейсоном, Вільямом Ітоном, Джеймсом С. Паркеном, Фредом Д. Карвером є автором унікальної праці «Історія управління освітою крізь призму підручників» (Thomas E. Glass with Robert Mason, William Eaton, James C. Parkker, Fred D. Carver «The History of Educational Administration Viewed Through Its Textbooks»), яка побачила світ 2004 року. За визначенням Томаса Глазза, ця книжка є необхідною для кожної університетської бібліотеки та кожного, хто здійснює науковий пошук у сфері управління освітою. У полі зору дослідників управлінські ідеї в сфері освіти тривалого періоду історії США – понад півтора століття (1840-2000), які представлені у роботах педагогів, управлінців – практиків та теоретиків (виступах, публікаціях, звітах, підручниках), діяльність яких припадає на цей період. Учений робить висновок, що за цей час спостерігались три

тенденції у публікаціях про управління освітою. Ранні книги з управління освітою можна схарактеризувати як «збірки кращої практики» (compendiums of «best practice»). На 60-ті роки ХХ ст. припадає початок «руху теорії» («theory movement»), мета якого зробити практику науково обґрунтованою (to make practice more scientific). У цей час теорія управління в освіті опирається на результати досліджень та досягнення соціальних та поведінкових наук. Сучасні підручники з управління освітою, на думку Томаса Глазза, знову набувають ознак збірок кращої практики на основі професійних стандартів (best practice based on «professional» standards), поєднують і теоретичну, і практичну складові. Через весь текст цієї праці прослідковується бажання автора дати відповіді на запитання «Хто такий адміністратор в освіті?». Пропонуються такі відповіді: філософ; сильний менеджер; менеджер, який керується науковими підходами; виконавець; лідер перетворень і трансформацій; освітній лідер з великою відповідальністю (Thomas E. Glass, 2004).

Томас Глазз також є автором таких книг: «Громадський контроль в освіті: вивчення енергії перетворень» (Community Control in Education: A Study in Power Transition, 1978), «Дослідження американської школи управління: лідери освіти Америки у період реформування, 1992» (The 1992 Study of the American School Superintendency: America's Education Leaders in a Time of Reform, 1992), «Вивчення американської школи управління, 2000. Погляд на управлінця освітою в новому тисячолітті» (The Study of the American School Superintendency, 2000. A Look at the Superintendent of Education in the New Millennium, 2000) у співавторстві з Ларсом Бьорком (Lars Bjork), Кріссом Бруннером (Cryss C. Brunner).

Процесам, які відбувались у сфері освіти США на початку ХХ ст. та внеску окремих особистостей у розвиток теорії і практики управління освітою цієї країни, присвячене дослідження професора Вашингтонського університету (Washington University in St. Louis) Раймонда Каллахана (Raymond E. Callahan) «Освіта та культ ефективності: дослідження соціальних сил, які вплинули на формування керівництва загальнодоступними школами» (Education and the Cult of Efficiency: A Study of the Social Forces That Have Shaped the Administration of the Public Schools Paperback, 1964). Р. Каллахан досліджує становлення підходів до управління в сфері освіти в США у період 1910-30 рр. На думку дослідника, це був час, коли жертвували освітніми цілями

на догоду бізнес-процесам. На думку Р. Каллахана, на рубежі XIX та XX століть США могли по праву гордитись успіхами в освіті. Мрії про рівність можливостей в освіті були частково реалізовані. Будь-який білий американець, за бажання, мав можливість отримати гарну освіту та професійну підготовку. Звичайно, школи були далекі від досконалості, вчителі недостатньо підготовлені, шкільні приміщення та їхнє обладнання – недосконале, освітою чорношкірих знехтувано, але інституційна основа була закладена: створена система державної освіти від дитячого садочка до університету. Дослідник робить висновки, що лідерами освіти США на початку XX ст. були адміністратори – Франклін Боббіт (John Franklin Bobbitt, 1876-1956), Леонард Айрес (Leonard P. Ayres, 1879-1946), Елвуда Кабберлей (Cubberley, Ellwood Patterson, 1868-1941). На його думку, ці люди представляли новий тип освітніх адміністраторів. Вони не тільки цікавились і захоплювались новими підходами до управління в сфері бізнесу і виробництва, але й активно упроваджували їх в освітню практику та відіграли значну роль у формуванні нової професії в американських навчальних закладах – освітній адміністратор (educational administration) через просвітницьку, наукову, публічну діяльність. Завдяки їхнім зусиллям, у 20-30 рр. XX ст. освітніх адміністраторів різних рівнів (professional general manager of the entire school system) готували в Стенфордському та Гарвардському університетах США. (Raymond E. Callahan, 1964).

Квінтесенція поглядів на освітні заклади та їхню роль у суспільному поступі, на нашу думку, відображена у цитаті Елвуда Кабберлея, яку приводить Р. Каллахан: «Our schools are, in a sense, factories in which the raw products (children) are to be shaped and fashioned into products to meet the various demands of life. The specification for manufacturing come from the demands of the twentieth-century civilization, and it is the business of the school to build its pupils to the specification laid down. This demands good tools, specialized machinery, continuous measurement of production to see if it is according to specifications, the elimination of waste in manufacture, and a large variety in the output» (Наші школи, в сенсі, фабрики, на яких сировина (діти) мають набути форми і стилю, що задовольнить різні потреби життя. Стандарти для виготовлення базуються на вимогах двадцятого століття, і це справа школи, підготувати своїх учнів відповідно до цих стандартів. Це вимагає хороших інструментів, спеціального обладнання,

постійного вимірювання результатів (моніторингу), щоб можна було порівнювати зі стандартами, та мати великий вибір на виході) (Raymond E. Callahan, 1964, p. 152). У своїх книзі Р. Каллахан висловлює думку, що упровадження наукового управління та ефективних методів діяльності були направлені не на покращання освітнього клімату для викладачів і студентів, а на попередження зростаючих витрат на загальнодоступну освіту. Підводячи підсумки свого дослідження учений припускає, що суспільство і сьогодні ставить невірне питання: «Як нам керувати школами?» (How can we operate our schools?), хоча варто ставити питання: «Як ми можемо забезпечити чудову освіту нашим дітям?» (How can we provide an excellent education for our children?) (Raymond E. Callahan, 1964).

Аналізуючи процеси становлення теорії управління освітою в США у період початок XX століття – 60-ті роки XX ст. дослідник з Університету Толедо штат Огайо (University of Toledo, Ohio) Річард Саксен (Richard W. Saxe) приходять до висновку, що можна провести певну паралель між розвитком загальної теорії управління та теорії управління освітою (Richard W. Saxe, 1969, с.2). Так, учений вважає, що з початку XX ст. до 30-х років у загальній теорії управління панують ідеї «управління, зорієнтованого на виконання певної задачі» (task orientation), пов'язані з школою наукового управління Фредеріка Тейлора (Frederick W. Taylor) та школою адміністративного управління Анрі Файоля (Henri Fayol). Певним досягненням класичних шкіл управління було визначення основних функцій управління – планування, організація, розпорядництво, координування, контроль. Відповідно у сфері освіти такі ж ідеї поділяють Франклін Боббітт (Franklin Bobbitt), Френк Сполдінг (Frank Spaulding), яких вважають авторами однієї з перших наукових робіт з управління в освіті – «Деякі загальні принципи менеджменту, які можна застосувати до міських шкільних систем» (Some general principles of management applied to the problems of city-school systems), яка була опублікована в 1913 році. Сьогодні з нею можна ознайомитись у відкритому доступі у віртуальній Бібліотеці Каліфорнійського університету (University of California Libraries). Ця та інші роботи Дж. Ф. Боббіта «Чого вчать школи і чого мають навчати» (What the schools teach and might teach), 1915; «Навчальна програма» (The Curriculum), 1918; «Як зробити навчальну програму» (How to Make a Curriculum), 1924, справили значний вплив на теорію і

практику управління навчальним процесом у загальнодоступній школі США через освітні (навчальні) програми – курікулуми.

З 30-х років загальна теорія управління по-новому розуміє роль «людського чинника» в організації завдяки поширенню ідей Елтона Мейо (Elton Mayo) та Мері Паркер Фоллет (Mary Parker Follett), які представляють наукову школу управління «людських відносин». Вони сприймали організацію людей, як соціальну систему і були прихильниками управління, заснованого на довірі, спілкуванні, розумінні, врахування потреб кожного члена організації, які, на думку учених, опосередковано впливають на результати виробництва. Е. Мейо зробив перші кроки до утвердження управління на засадах демократії. Відтак, в освітніх організаціях поширюються ідеї Уілбура Яух (Wilbur A. Yauch), Роберта Купмана (Robert G. Koopman) і цей час для освіти можна назвати «часом демократичного лідерства» (the time of democratic leadership) (Richard W. Saxe, 1969, с.2-6).

Найбільш відома робота Роберта Купмана у співавторстві з Алісою Мейл, Полом Міснером «Демократія в шкільному управлінні», 1943 (Robert G. Koopman, Alice Miel, Paul Misner. Democracy in School Administration). Вільям Яуч презентував свої ідеї у праці «Покращання людських стосунків у шкільному управлінні», 1949 (William Yauch, Improving human relations in school administration). Не дивлячись на те, що книга В. Яуча опублікована в 1949 році, її зміст залишається актуальним і донині. Зокрема, представляють інтерес думки вченого щодо лідерства в освіті. Він вважає, що коли люди збираються разом для вирішення спільних завдань, то обов'язково необхідні координація та спрямування спільних зусиль – лідерство. Лідерство може проявлятися по-різному: це може бути один беззаперечний лідер, звеличений як особистість, або індивідуальне лідерство. Тест адекватності керівництва завжди проходить шляхом визначення ефекту довгострокового впливу на поведінку групи. В. Яуч наголошує, що коли люди працюють разом, керуючись спільними цілями, то між ними будуть виникати стосунки, які вирізняють їх як групу. У групі може бути конфлікти, роздратування, відмінні особисті цілі, але для зовнішнього світу члени групи будуть виступати єдиним фронтом, який збільшує єдність і приховує відмінності. В цілому, стверджує В. Яуч, успіх усієї організації у значній мірі, а то й майже повністю, залежить від компетенції керівника. Відтак, управлінці повинні все робити, щоб кожен

педагог розумів свої роль та внесок у спільний успіх, докладати зусиль для розвитку демократії в освітніх організаціях.

З початку 60-х теорія загального управління опирається на досягнення соціальних наук. У цей період стають важливими ідеї таких учених як Честер Барнад (Chester Barnard), Герберт Саймон (Herbert Simon). Барнад вивчає процес управління з ретельною увагою до організаційної обстановки. Застерігає, що на практиці інтереси окремої людини не ідентичні інтересам організації, відтак управлінці мусять подбати про «злиття» цих інтересів. Відома робота Ч. Барнарда «Функції виконавчої влади» (Functions of the Executive) була опублікована ще у 1938 році, проте популярності та впливу набула значно пізніше. Роальд Ф. Кемпбелл (Roald F. Campbell), Яков Джецелс (Jacob Getzels), Егон Губа (Egon Guba) були тими особистостями, які розглядали освітні організації як соціальні системи та застосовували надбання соціальних наук для розробки теорії і практики управління освітою у цей період.

На думку Річарда Сакса, створена у 1947 року Національна конференція професорів з освітнього управління (National Conference of Professors of Educational Administration) також позитивно вплинула на розвиток освітнього менеджменту.

Фред С. Луненбург (Fred C. Lunenburg) – професор Сем Х'юстонського державного університету у Хансвіллі, штат Техас (Sam Houston State University, Huntsville, Texas) та Аллан С. Орнштейна (Allan C. Ornstein) – професор Університету Сент-Джонс у Нью-Йорці, штат Нью-Йорк (St. Johns University, New York), автори книги «Управління освітою: теорія і практика» (Educational Administration: Concepts and Practices), яка у 2012 році була перевидана вшосте, наполягають, що теорія управління освітою в США активно розвивається з 1950 року. Саме з цього часу управління освітою все більше послуговується теорією для пояснення і прогнозування явищ в освітніх організаціях (Lunenburg, Fred C., Ornstein, Allan C., 2012, с. 3).

На думку учених, знання управлінцями теорії забезпечує належне підґрунття для розуміння, прогнозування та управління поведінкою в освітній організації. Вони акцентують увагу на тому, що будь-який навчальних заклад – це, насамперед, освітня організація, соціальна система, відкрита система. Учені переконані, що теорія управління освітою розвивалась у гармонії з історичним розвитком управлінської

думки, в якій умовно можна виділити чотири моделі: класична організаційна теорія, теорія людських відносин, біхевіористична (поведінкова) теорія, пост-біхевіористична наукова ера (в інших джерелах – неомарксизм, постмодернізм) (Lunenburg, Fred C. Ornstein, Allan C., 2012, p.6). Контекст цих теорій в тій, чи іншій мірі, впливав і впливає на підготовку освітніх менеджерів в історичній ретроспективі. Щодо ери постмодернізму, то, на думку учених, пріоритетами для підготовки фахівців з управління освітою повинні бути три феномени: удосконалення школи, побудова демократичного суспільства, утвердження соціальної справедливості. Нам імпонує застереження, яке висловлюють Ф. Луненбург та А. Орнштейн, що немає одного кращого способу управління організацією (that there is no one best way to administer an organization), немає однієї універсальної стратегії мотивації, моделі прийняття рішень, методів та підходів для вирішення управлінських завдань, стилів лідерства, що будуть підходити до будь-якої ситуації. Освітні менеджери повинні творчо підходити до розв'язання управлінських задач, знаходити різні способи, у різних ситуаціях (Lunenburg, Fred C. Ornstein, Allan C., 2012, p. 13).

Висновки. Розвиток управлінської теорії в сфері освіти в США відбувався синхронно з розвитком загальної теорії управління, узгоджено з циклами історичного розвитку країни, зумовленими політичними, соціальними, економічними процесами, був спрямований на ефективне і результативне управління освітніми організаціями відповідно до вимог часу. Для усієї історії розвитку теорії управління освітою США характерний активний пошук ефективних методів управління на наукових засадах з урахуванням кращого досвіду та результатів емпіричних досліджень.

В цілому, для управління освітою в США характерно: поєднання механізмів централізованого та децентралізованого управління; управління освітніми закладами пройшло тривалий шлях розвитку, поступово трансформуючись від громадського через професійне, наукове – до державно-громадського; керівництво освітніми закладами здійснюють спеціалісти з відповідною освітою – дипломовані фахівці з управління освітою; існує сформована система підготовки адміністраторів освітньої галузі, яка постійно розвивається; більше ніж сто років здійснюється ґрунтовний науковий пошук з проблем управління освітою; в управлінні освітніми закладами широко застосовуються кращі моделі управління з сфери бізнесу. Названі тенденції

заслужують на детальне наукове вивчення з метою запровадження в практику управління освітою України.

Література

1. **Bobbitt, Franklin** (1913). Some general principles of management applied to the problems of city-school systems. Chicago: University of Chicago Press.
2. **Bobbitt, Franklin** (1913). What the schools teach and might teach. The Survey Committee of the Cleveland Foundation Cleveland, Ohio.
3. **Bobbitt, Franklin**. (1918). The Curriculum. Boston: Houghton Mifflin.
4. **Callahan, Raymond E.** (1964). Education and the Cult of Efficiency: A Study of the Social Forces That Have Shaped the Administration of the Public Schools. The University of Chicago Press, Chicago. (USA).
5. **Glass, Thomas E. Franceschini, Louis A.** (2007). The State of the American School Superintendence: A Mid-Decade Study. R&L Education. (USA).
6. **Glass, Thomas E. – other Robert Mason; William Eaton; James C. Parker and Fred D. Carver.** (2004). The history of educational administration viewed through its textbooks. Scarecrow Press, Lanham (USA).
7. **Glass, Thomas E.** (1978). Community Control in Education: A Study in Power Transition. Natl Comm Educ Assn (USA).
8. **Glass, Thomas E.** (1992). The Study of the American School Superintendency, 1992: America's Education Leaders in a Time of Reform. Amer Assn School Administrator (USA).
9. **Glass, Thomas Lars, E. Bjork; C. Cryss, Brunner.** (2000). The Study of the American School Superintendency, 2000. A Look at the Superintendent of Education in the New Millennium. American Association of School Administrators. (USA).
10. **Koopman, Robert G., Miel, Alice, Misner, Paul.** (1943). Democracy in School Administration. D. Appleton-Century Comp. (in USA).
11. **Lunenburg, Fred C. Ornstein, Allan C.** (2012). Educational Administration: Concepts and Practices. Wadsworth cengage learning. (USA).
12. **Saxe, Richard W.** (1969). Source Materials for Educational Administration: Critiques. , Toledo Univ., OH., Coll. of Education (in USA).
13. **Saxe, Richard W.** (1980) Chase, Frank Educational Administration Today: An Introduction., Mccutchan Pub Corp (in USA).
14. **Yauch, William.** (1949). Improving human relations in school administration. New York:Harper (in USA).
15. **Hibbert, P. and Cunliffe, A.** (2015). Responsible Management: Engaging Moral Reflexive Practice through Threshold Concepts. Journal of Business Ethics, 127: 177-188. doi: 10.1007/s10551-013-1993-7.

Maria Bratko. TWORZENIE TEORII ZARZĄDZANIA OŚWIATĄ W USA: ZASADNICZE CECHY, OSOBOWOŚĆ, POMYSŁY

Na podstawie zawartości analizy autentycznych tekstów naukowych i metodycznych Thomas E. Glass, Raymond E. Callahan, Richard W. Saxe, Fred C. Lunenburg, Allan C. Ornstein osobliwości powstawania i rozwoju teorii edukacji zarządzania w USA.

Słowa kluczowe: zarządzanie; edukacja; teorii zarządzania edukacją; teoria i praktyka edukacji USA.

Mariia Bratko. THE FORMATION OF THE THEORY OF EDUCATION MANAGEMENT IN THE US: THE ESSENTIAL FEATURES, PERSONALITIES, IDEAS

In the article peculiarities of formation and development of the theory of management education in the United States based on the content analysis of authentic scientific and methodological texts Thomas E. Glass, Raymond E. Callahan, Richard W. Saxe, Fred C. Lunenburg, Allan C. Ornstein.

Keywords: management; education; education management theory; theory and practice of education USA.

Рецензенти:

С. Сисоева – д. пед. н., проф.

Л. Сергеева – д. пед. н., проф.

Стаття надійшла до редакції 28.10.2015

Прийнято до друку 26.11.2015